

Çevre tarihi kitapları

.....
MUHAMMED FATİH ÇALIŞIR *

Çevre tarihi alanını tanıtmayı amaçlayan yazı dizimizin bu son bölümünde alanın önde gelen isimlerinden ve bu isimlerin dilimize çevrilen eserlerinden bahsetmenin faydalı olacağını düşündüm.

Alfred Crosby'nin 1972 yılında kaleme aldığı ve 2003'te çeşitli ilavelerle yeniden neşrettiği *The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492 (Kolomb Değişimi: 1492'nin Biyolojik ve Kültürel Sonuçları)* başlıklı kitabı, Avrupalıların Amerika kıtası istilasının askerî, siyasî ve dinî faaliyetlerden ibaret olmadığına, bu süreçte hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmaların da önemli bir rol oynadığına dikkat çeker.

Amerika gibi geniş bir kıtanın nispeten kısa bir sürede ele geçirilmesinde Avrupalıların taşıdıkları mikropların etkili olduğunu öne süren yazar, eski

dünyanın hastalıklarına karşı bağışıklığı olmayan yerlilerin oluşan salgınlar neticesinde büyük bir nüfus kaybı yaşadığını ve Avrupa kökenli bitkilerin Amerika topraklarında hızla yayılarak yerli bitkilerin yaşam alanlarını ele geçirdiğini belirtir. Çalışmasıyla tarih yazımına "*Kolomb Değişimi*" kavramını kazandıran Crosby, Amerika kıtasına özgü çeşitli bitki ve hayvanların 1492'den sonra Avrupa'ya intikal ettiğine değinerek değişim ve takasın karşılıklı olduğuna işaret etmiştir. Crosby, kitabında öne sürdüğü tezleri, *Dünya Benimdir!* Avrupa Ekolojik Emperyalizmi, 900-1900 başlığıyla Türkçeye çevrilen bir diğer çalışmasında daha geniş bir açıdan ele almış ve Avrupalıların taşıdıkları "*biyota bavulları*" ile ele geçirdikleri izole topraklarda yeni Avrupalılar inşa ettiklerini göstermiştir.

Alman tarihçi Joachim Radkau'nun 2000 yılında yayımladığı *Natur und Macht: Eine Weltgeschichte der Umwelt (Doğa ve İktidar: Global Bir Çevre Tarihi)* başlıklı kitabı, çevre tarihinin "*küresel çevre tarihi*" alt kategorisine dâhil edebileceğimiz önemli çalışmalardan biridir. Kitabında avcı-toplayıcı toplumlardan modern dünyada çevre güvenliği meselesine insanoğlunun çevre ile ilişkisini oldukça geniş bir çerçevede ele alan yazar, siyasî ve ekonomik güç sahiplerinin ekolojik krizler karşısında takındıkları tavır ve tutumları incelemiştir.

Clive Ponting'in popüler bir üslupla kaleme aldığı *A Green History of the World: The Environment and the Collapse of Great Civilizations (Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü)* başlıklı kitabı çevre problemlerinin tarihteki izini süren dikkat çekici bir çalışmadır. Paskalya Adası'ndaki ekosistemin bozulması ve sonrasında yaşanan olayları anlatarak kitaba ibretlik bir vaka sunumuyla başlayan Ponting, sınırlı doğal kaynakların aşırı ve dikkatsiz kullanımının yol açtığı felaketleri ve bu tutumun büyük uygarlıkların çöküşünü nasıl hızlandırdığını etkileyici bir tarzda okuyucuya aktarır.

Ele alacağımız son eser Steven J. Mithen'in kaleme aldığı *Thirst: Water and Power in the Ancient World (Susuzluk: Antik Dünyada Su ve İktidar)* adlı çalışmadır. Nüfus artışı, şehirleşme ve iklim değişikliği neticesinde suyun tükenmekte olan bir doğal kaynak hâline geldiğini belirten Mithen, yaşanan su krizinin antik dünyadaki örneklerini incelemekte ve suya erişimin bir iktidar aracı olarak kullanımına dikkat çekmektedir. Çevre tarihinin sunduğu araştırma ve yorumlama olanaklarına işaret eden bu ve benzeri çalışmalar, alana nitelikli eserler ile katkıda bulunma noktasında bizleri motive etmelidir.

* *İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.*